

A MEGSZAKADT KÉP

– részlet

– Mesélj magadról – mondta a férfi egy délelőtt, amikor fönt voltak a lakásán. Mesélhetne kicsit többet is magáról, ha a teljes történetet nem tudja is összerakni, ironizált a férfi, hát hogyne, mesélhetne, ismerte el a nő. Meglehetősen gyanakodva fogadott ugyanis minden történetet, a saját történeteit ugyanúgy, mint a másokéit. Ennek ellenére állandóan mesélt, megállás nélkül mesélt valamiről, minden nap, ahogy mindenki más is. Mindent egybevetve nem beszélt túl sokat magáról az utóbbi években, inkább *valakinek* mesélt *valamiről*, majdnem minden nap: elmesélt egy jelenetet, beszámolt egy eseményről, körülményeket elemzett vagy megosztotta a tapasztalatait és a gondolatait, szíve szerint sosem hagyta volna abba, és ennek ellenére most mégsem tudta, hol fogjon hozzá. Mert elég régóta hallgatott már a saját dolgairól. Jobban mondva, Martinnak mesélt egyet s más, de sosem lett igazi beszélgetés abból... azokból a... Meséljen esetleg Martinról?

LIV KØLTZOW (szül. 1945) számos regényt, novellát, esszékötetet adott ki 1970-es debütálása óta, színházi munkái is figyelemre méltóak. Egyike a „női irodalom” megteremtőinek, a társadalmi egyenlőség kérdései sokat foglalkoztatták. Analitikus, ugyanakkor realista írásmód jellemzi. Számos díja közül a legfontosabbak a Brage-díj és az 1988-as Északi Tanács Nagydíj-jelölés. Műveit több mint 15 nyelvre lefordították. *A megszakadt kép* (*Det avbrutte bildet*) című regénye 2002-ben jelent meg.

Végtére is miért meséljen róla, és Andreasról sem szeretett volna többet mondani. A következő momentum meg már a gyermekkor, amely régóta nagyon távoli. Egy fejezet, amely, úgy tűnik, az évek múlásával egyre jobban lezárult, de ennek ellenére még mindig benne volt:

– Mintha még mindig a gyermekkoromat szeretném lerázni magamról – mondta a nő –, újból meg újból megpróbálok túljutni rajta. Meglehetősen régimódi családban nőttem fel: Ane néni, Ingeborg néni, a húgom, az unokatestvérek. Nők. Volt néhány férfi is, voltaképpen sok férfi volt. De ők nem számítottak, másmilyenek voltak, máshol voltak. És ha valakivel lefekszem vagy káromkodom vagy túl sokat iszom, ezek a kedves asszonyok mind ott állnak a hátam mögött: bámulnak és borzonganak. Ennek sosem lesz vége. Egyre kísértetszerűbbek ezek a gátlások, vagy a fene tudja, micsodák. A világ, amelyben felnöttem, eltűnt ugyan, de az a valaki, aki akkor voltam, nem halt meg, idebent tovább él.

Folyton menekült ez elől, de hiába, mert magával hurcolta ezt a hátrányt, fogyatkozó maradványait egy elmúlt kornak, amely most, évekkel később is teljesen valóságútlenné tűnt, akárcsak az a réveteg holtág, amelyben gyermekkorának napjai lebegtek. Persze ezért is csodálta Torkilt meg Stiget, ezért akart a közelükben lenni, mustrálni őket, beszélni velük, ezért az üdítő kontrasztért, amit a két férfi képviselt, mert a viselkedésük, a beszédük, a gondolkodásuk megtestesítette a tökéletes, elszánt és végleges szakítást az unokatestvérek és nagynénik biztonságos gyűrűjével, amelytől mindig is a lehető legtávolabb akart kerülni, anélkül, hogy akár egyetlenegyszer is sikerült volna neki, mert mindenre rányomta a bélyegét az a korszak. Mi tagadás, megvoltak a vonzó oldalai is.

Történetek, kétségtelenül mind történetek! Ha mesélnie kellett, történetek kerekedtek ki az emlékezet rostáján fennakadt maradványokból, ezekből a kiigazított, utólag összerakott és egyértelműsített elemekből, még ha oly többértelműek voltak is eredendően. Ezt nem úszhatta meg. Választhatta volna a hall-

gatást, de erre nem volt képes, vagy mesélhetett volna egy elfogult, gyanús történetet, mely ugyanolyan hamis, mint a mások történetei. Bőséggel voltak neki is történetei, mint mindenki másnak: közepesek, rosszak, jók, temérdek történet, és mind hamis; hallotta őket, akárhová ment is, volt köztük rövid meg hosszú, beszámoló az előző esti eseményekről vagy véget nem érő történet a családi krónikából, az ifjúkorból, az éveken át tartó szenvedésekről, idillről, részegségről. Ami őt illeti, neki ott voltak a gyermekkori történetei, amelyek annyira különböznek élete többi részétől. A gyermekkor, aztán a szakítás. Majd új kísérletek következtek, mire is, talán életmódnak lehetne nevezni – Andreas...

(...ő és Andreas sajnos túlságosan hasonlítottak egymásra. Mindkettejükben egy bohém leleskedett, és egy idő után egymással versengve próbálták sakkban tartani a másikban lakozó bohémet, nem a sajátjukat, hanem a másikat, megpróbálták résen lenni, nehogy az a rettenetes lény felülkerekedjék, és mindent tönkretegyen, egyenesen a pokol fenekére küldve őket, nehogy a Torkiléhoz hasonló élet várjon rájuk is, a lezárt gyermekkori történetek így éltek tovább az Andreasszal való kapcsolatában. A modern homlokzat mögött ő is, Andreas is voltaképpen félnék volt, bizonyos értelemben régimódiak voltak mindketten, bárhogyan próbálta is szépíteni. Régimódi, ez jutott eszébe, és a régimódi rendmánya mögött folyton ott rejtőzködött a bohém, mindkettejükben egyszerre volt jelen mindkét tulajdonság, régimódi félnék emberek és régimódi, szabad bohémek. Aztán mindennek vége szakadt bizonyos drámai események következtében, tulajdonképpen felhalmozódtak a különböző okok, és nagy súllyal esett latba többek között a másikban bujkáló örült bohém kölcsönös ellenőrzése is, akárcsak a nő eredendő környezete, és az olyan értékek ábrándos hajszolása, mint a béke, a rend, a nyugalom...)

Nem, Andreasról nem, róla nem, egyből tévedésnek tűnik úgy értelmezni Stig kérését, mintha az a nő múltjára vonatkozna, ezért inkább folytatja a képekről meg a könyvek-

ről elkezdett beszélgetést, elmondja, mennyire megérti Torkilt, akit minden munka előtt hatalmába kerít a szorongás. De ezzel hirtelen már megint a saját történeténél tart, mert időnként, amikor új szöveg írásába kezd, mondja, különösen, ha megpróbál bátor lenni, egy rakás ember áll körülötte és a nyakukat nyújtogatva figyelik, ott vannak azok a fanyalgó, körültekintő nők a gyermekkorából, és ott van mind a többi kukkoló is, akik

időközben csatlakoztak, megannyi új figura: szomszédok, barátok, emberek láthatatlan gyűrűje!

Szóval, ha most egy képet kellene festenie, ő lenne a képen meg Stig, amint egy megvilágított ágyon szeretkeznek, és körülöttük a sok kukkoló meg alkalmi bámészkodó mind ott füstölögne a gyűlölettel meg a borzalomtól. Igen, lehet, hogy a régóta elképzelt kép helyett most ezt a képet festené meg, vagy

nem, inkább egy vázlatot, egy spontán kitörést. Vagy önmagát festené meg az íróasztalnál ülve, egyedül, egyes egyedül egy szobában. Semmi akadály! Egy sötét gyűrűben mégis körülállná a kísértetsereg, hegyes orrok, csillogó szemek, ő középen élesen megvilágítva, egy tökéletesen elhibázott kísérlet a rejtőzködésre, már-már kedélyesen beállítva, lelkesen, a nyaka sajog a rászegeződő tekintetektől...

– Olyan nagyszerű dolog festeni! – mondta. – Gondolj csak Lena Cronqvistre, aki megszállottja a félincesztuózus témáknak. A szó minden értelmében durva a felnőtt férfi ölében védtelenül ülő kislány, egy olyan motívum, amelynek mindenképp aktiválnia kellene a becsületsértési ügyekben illetékes hatóságokat, sosem lehet tudni. Mert általában nincsenek ilyesféle momentumok a festő életrajzában, és ha ez így van, akkor

a kép nem más, mint pusztán rágalom, ha mondjuk egy-egy konkrét személy perspektívájából nézzük, ha a gyermekkor apáinak vagy a nagybácsik, esetleg más közeli felnőtt férfiismerősök szemével nézzük a képet. Ő mégis ragaszkodik ehhez a fájdalomhoz, egy régi élmény sűrítményéhez. Van, hogy nem tetszenek a képei, nem szeretem, amikor gyermekrajzra hajznak, és van, hogy nem tetszik, hogy olyan mesélősek... De ha most arra gondolok, hogy tulajdonképpen mit tesz, bátornak találom. Nem úgy értem, hogy feltűnést kelt. Mert semmilyen feltűnést nem kelt. Arra gondolok, hogy önmagában az, hogy megfesti a képet, bátorságot feltételez.

– Igen, ha ezek a képek nem egy történet részletét mesélik el, akkor összefüggéseket állapítanak meg ... – mondja Stig. Ami viszont őt illeti, semmi kifogása a képek ellen. Jóllehet semmi sem áll tőle távolabb, mint hogy ilyen képeket fessen. Olyanok ezek a képek, amilyenek Lena Cronqvist képeinek lenniük kell. És ez persze nem garancia arra, hogy jók is. Egyáltalán nem könnyű megindokolni, hogy mitől jó valami. Lena Cronqvist képei többek között azért jók, mert látszik rajtuk, hogy megküzdött az élményekért, amelyek végül az ecsetet vezették. Az teljesen közömbös, hogy valóságos vagy képzelt élmények-e, az a lényeg, hogy nem ingyen vannak. Megdolgozott, megküzdött értük. Azt nem tudta megítélni, hogy mennyire bátor. Vannak, akik úgy vélik, hogy a képek zöme általában más képek témáját dolgozza fel, hogy a festők a témát gyakran más emberektől kölcsönzik. Cronqvist is csak rátalált néhány közös élményre. Régi ábrázolásokat gondolt tovább azután, hogy elcsípett néhány klasszikus jelenetet a gyermekek életéből felnőtt társaságban. És igen, ez a gyermekrajz-hatás valóban gyerekes. De azért van, hogy a gyermeki világhoz közelítsen. A férfi úgy találta, ezt szépen oldotta meg. Mindenki úgy fest, ahogy akar. Ő például nagyon sokféle képet festett már, de a képei mind nagyon különböztek ezektől, festett figuratív képeket, ahogy már mondta, aztán absztrakt képeket is, de egyiket sem

tekintette a másik fölött állónak. Mindig is voltak jó és rossz képek, minden műfajban és minden korban. A képzőművészet tulajdonképpen olyan, mint egy hosszú staféta, amelyben utáztatok, lopás és új megoldások váltják egymást. Szóval, miért izgatja annyira a nőt, hogy mit gondolnak az emberek Lena Cronqvistről és arról, hogy mi motiválta egy-egy kép megfestésekor?

– Amit a gyanúsítgatásról mondtál, nos, nyárspolgárnak kell lenni a javából ahhoz, hogy az ember így nézze Cronqvist képeit. – Vannak nyárspolgárok, ők nem értik az efféle képeket. És akkor mi van? De ez Torkilt is nagyon izgatta, iszonyatosan felhúzta magát, ha az emberek a maguk feje szerint éltek, és nem úgy néztek egy-egy képre, ahogyan ő.

Bár Torkil mindig valami konkrétumra gondolt, valamilyen értetlen emberekkel kapcsolatos élményére. Ki tudja, miért, de sosem tudott túllépni ezeken az élményeken, jóllehet számára is nyilvánvaló volt, mint mindenki más számára, hogy ez az egész nem lehet másként. Az emberek nem egyformák. Képzeljük csak el, mi lenne, ha ez hirtelen megváltozna. Milyen lenne akkor a világ?

– Erről mesélj!

Nem, a nő erről nem tudott mit mondani. Ráadásul nem is vágyott rá. Tulajdonképpen arra gondolt, nem hiszi el, hogy van, aki képes teljesen figyelmen kívül hagyni azt, hogy a többiek vonakodnak a valóságos jelenségek ábrázolt látványától. De most persze nem arra a sok különböző reakcióra gondolt, amit egy bizonyos műalkotás vált ki a nézőiből és a kritikusokból. Azokat megszokta. Jól ismerte már őket. Nem, ez teljesen más. Bár azt be kellett ismernie, hogy nem tudja pontosan megfogalmazni, hogy mi is az. De tény, hogy mindig eluralkodik rajta a nyugtalanság, ha Cronqvist bátorságára gondol. Vagy a képek tartalmától lesz nyugtalan? Mindenesetre ezek a képek nem lennének rá ilyen hatással, ha nem lenne neki is, hogy is fogalmazzon – egy régi kísérete, ha nem követnék őt is ezek a belső, gyerekes árnyak. Az is lehet, hogy ez egy gyerekkori élmény, a biztos rejtekhelyén meglepett kislány emléke.

– Ha most arra gondolok, hogy tulajdonképpen mit is csináltam eddig, be kell látnom, hogy mindig csak kitértem. Bátor voltam ugyan, de kitértem. Persze, nem törődünk azzal, hogy mit mondanak a többiek arról, amit csinálunk. Én sem törődöm vele. De mindig jelen van a többiek létének a tudata. Az hiszem, ez nagyon mélyen bennem van. De lehet, hogy ez csak a gátlásosság egy formája. – A nő hirtelen elhallgatott. Stig nem szólt semmit.

– Szavakat cserélek ki más szavakra – folytatta a nő.

– Tudom, miről beszélsz. – Bizonyos öröm fogta el a nőt, jóllehet tisztában volt vele, hogy a beszélgetés itt véget is ért.

– Tulajdonképpen milyen képeket akartál festeni? Úgy értem, mire is gondoltál, amikor újra kedved támadt festeni?

PETKE Emese fordítása